

Тетяна ЖЕЛЮК

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ВЕКТОРА РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Проаналізовано інституційні передумови формування соціальної моделі економіки, акцентовано увагу на механізмах модернізації фінансового забезпечення соціальної сфери з урахуванням світового досвіду та національної специфіки. Запропоновано при плануванні фінансового забезпечення соціальної сфери використовувати змішану модель фінансування, через делегування функцій з соціального забезпечення приватним інститутам за умов збереження часткового державного фінансування, розвиток корпоративних та комбінованих приватно-державних соціальних програм.

Institutional pre-conditions of forming of social model of economy are analysed, attention is accented on the mechanisms of modernization of the financial providing of social sphere taking into account world experience and national specific. It is suggested at planning of the financial providing of social sphere to use the mixed model of financing, through delegation of functions from public welfare private institutes at the terms of maintainance of the partial state financing, development of corporate and combined privately state social programs.

Прискорене виведення економіки України на траєкторію стійкого зростання можливе лише через глибокі структурні зміни та поглиблення курсу ринкових реформ, активну і послідовну соціальну політику, наближення вектора трансформації до надбань сучасного європейського і світового цивілізаційного розвитку. Забезпечення реалізації стратегії сталого розвитку України в соціальній сфері передбачає: зростання інтелектуального потенціалу нації, всебічний розвиток освіти; перебудову соціальної сфери з метою запобігання зубожінню населення шляхом реформування системи оплати праці, скорочення безробіття, вдосконалення механізмів надання державної соціальної допомоги, запровадження системи загальнообов'язкового державного соціального страхування; поліпшення становища дітей, молоді, жінок, сім'ї; здійснення скоординованих кроків, спрямованих на поліпшення охорони здоров'я населення, зниження смертності та збільшення тривалості життя; зміцнення позицій середнього класу.

В умовах обмеженості фінансових ресурсів, які держава здатна спрямувати на економічне зростання, особливої актуальності набувають питання вдосконалення процесу бюджетування та програмно-цільового планування використання фінансових ресурсів для реалізації завдань соціальної політики. Сьогодні уряди багатьох країн, в тому числі й України, зіштовхнулися із реальними проблемами старіння населення та граничного фінансового навантаження для забезпечення необхідних соціальних виплат.

Фінансові аспекти реалізації соціальної політики неодноразово піднімалися в працях зарубіжних вчених: А. Паретто, П. Самуельсона, Дж. Стігліца, Е. Майєра, Б. Райана, А. Фалуді, Дж. Фостера та інших. Серед українських науковців слід відмітити праці В. Андрущенка, О. Василика, О. Давидюка, І. Луніної, В. Опаріна, Ю. Пасічника, А. Соколовської, В. Федосова, І. Чугунова та інших. Однак в умовах макроекономічної нестабільності загострюється питання реальності виконання взятих державою повноважень у сфері соціальної політики,

актуалізується питання оптимізації процесу управління бюджетними видатками в частині планування та контролю за ефективним використанням бюджетних коштів.

Питання вдосконалення організаційно-методичного забезпечення планування фінансування соціальної сфери в умовах фінансової кризи постає особливо гостро, а тому становить і науковий, і практичний інтерес.

В рамках даної наукової публікації вважаємо за доцільне розглянути методичні підходи до планування фінансування розвитку соціальної сфери з позицій стратегічного управління національною економікою.

Результатом діяльності галузей соціальної сфери є створення духовних цінностей, соціально-культурних і побутових послуг. Галузі соціальної сфери активно впливають на збільшення обсягу ВВП, прискорення науково-технічного прогресу, зростання про-

дуктивності праці, підвищення кваліфікації робочої сили і є одним із важливих факторів зростання ефективності виробництва. Функціонування галузей соціальної сфери багато в чому залежить від удосконалення фінансових відносин, які складаються в процесі руху різноманітних за джерелами, призначенням, порядком формування та використання фондів фінансових ресурсів.

Слід відзначити, що за сукупним рівнем перерозподілу доданої вартості на потреби соціальної сфери Україна не суттєво відстає від провідних країн світу. Зокрема, в Німеччині, Франції, Швеції, Італії питома вага соціальних трансфертів становить 25-32% ВВП. В США і Великобританії 55-60 % ВВП становлять виплати заробітної плати, тоді як значну частину соціальних видатків працюючі сплачують самі (табл. 1).

В Україні питома вага заробітної плати, за різними оцінками, коливається в діапа-

Таблиця 1

**Динаміка соціальних виплат в країнах ЄС,
у % до ВВП ***

Країни	1991	1993	1996	2000	2004	2007
Бельгія	27,1	29,3	28,6	27,6	27,4	26,7
Данія	29,7	31,9	31,4	30,2	29,8	28,8
ФРН	26,1	28,4	29,9	29,3	29,6	29,5
Греція	21,6	22,1	22,9	24,2	25,5	26,4
Іспанія	21,2	24	21,9	20,6	20,2	20,1
Франція	28,4	30,7	31	30,5	30,2	29,7
Ірландія	19,6	20,2	17,8	15,5	14,8	14,1
Італія	25,2	26,4	24,8	25	25,3	25,2
Люксембург	22,5	23,7	24	21,7	21,8	21
Нідерланди	32,6	33,6	30,1	28,4	28	27,4
Австрія	27	28,9	29,5	28,4	28,8	28,7
Португалія	17,2	21	21,2	22,1	22,6	22,7
Фінляндія	29,8	34,6	31,6	27,3	26,7	25,2
Швеція	34,3	39	34,7	33,4	32,9	32,3
Велика Британія	25,7	29	28,1	26,9	26,5	26,8
Ісландія	17,7	19,4	18,8	18,5	19,1	19,5
Норвегія	27,3	28,4	26,2	27,5	27,9	25,4
Швейцарія	21,3	24,8	26,9	28	28,3	28,7
Словаччина	-	-	20,1	20,4	20,4	20
Словенія	-	-	26,1	26,6	26,6	26,6

* Складено на основі [1].

зоні 25–28% ВВП, а на всі види соціально-го забезпечення й страхування припадає приблизно 28% ВВП. Враховуючи зазначені критерії, можна стверджувати, що Україна наблизилася до європейської моделі фінансування видатків на соціальну сферу. Однак причинами низького рівня життя населення залишаються: по-перше, низький середньодушовий дохід (за даними МВФ ВВП на душу населення, обчислений за паритетом купівельної спроможності у 2005 р. в Україні становив 7213 дол. США, в той час, як у нових країнах-членах ЄС – в середньому удвічі більший, зокрема, у Латвії – 12666, Польщі – 12994, Словаччині – 16041, Угорщині – 16823, Чехії – 18341 дол. США, а у розвинених європейських країнах – приблизно 30 тис. дол. США); по-друге, високий ступінь диференціації доходів (у 2000 р. децильний коефіцієнт мав співвідношення 1:26, у 2006 р. – 1:40, тоді як у США цей показник становить 1:4,1; в Австрії – 1:4,4; найвищий децильний коефіцієнт серед розвинутих країн має Великобританія – 1:10,4.) [2].

Більшість вітчизняних науковців вважають, що існуючі економічні механізми забезпечення реалізації соціальної політики мають суттєві інституціональні обмеження, особливо в частині подальшого реформування соціальної сфери. Між тим, для забезпечення конкурентоспроможного розвитку національної економіки, слід зосередити зусилля в реалізації соціальної політики не тільки на поточних інвестиційних проектах підвищення якості життя населення, а й розробляти стратегічні проекти інвестування в людський капітал. Високий рівень суспільного “попиту” на активну соціальну політику вимагає від влади активних кроків щодо досягнення цілей соціального захисту та соціального розвитку. Відтак актуальності набуває потреба вироблення оптимальної фінансової моделі соціальної політики в контексті сучасних концепцій управління та реалій ринкової економіки.

Планування фінансового забезпечення розвитку соціальної сфери здійснюється від-

повідно до Закону України “Про державні соціальні гарантії та державні соціальні стандарти і нормативи” [3], який регламентує механізм розрахунку видатків на соціальні цілі, формування бюджетів усіх рівнів і соціальних фондів, міжбюджетних відносин, розробки загальнодержавних і місцевих програм економічного та соціального розвитку. Розрахунки і обґрунтування показників видатків на соціальні цілі здійснюються на підставі державних соціальних стандартів, а виконання Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим та місцевих бюджетів здійснюються на основі пріоритетності фінансування видатків для забезпечення надання державних основних (мінімальний розмір заробітної плати, мінімальний розмір пенсії за віком, неоподатковуваний мінімум доходів громадян, розміри державної соціальної допомоги) та додаткових соціальних гарантій, що стосуються рівня життя населення, котре постраждало внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС; стипендій учням професійно-технічних та студентам вищих державних навчальних закладів; індексації доходів населення з метою підтримання достатнього життєвого рівня громадян та купівельної спроможності їх грошових доходів в умовах зростання цін; надання гарантованих обсягів соціально-культурного, житлово-комунального, транспортного, побутового обслуговування та обслуговування у сфері освіти, охорони здоров'я, фізичної культури та спорту, торгівлі та громадського харчування; забезпечення пільгових умов задоволення потреб у товарах та послугах окремим категоріям громадян, які потребують соціальної підтримки. При цьому слід відмітити, що залучення підприємствами, установами, організаціями соціально-культурного, житлово-комунального, побутового обслуговування, закладами охорони здоров'я та освіти коштів з додаткових джерел фінансування, не є підставою для зменшення бюджетного фінансування відповідно до визначених державою соціальних нормативів.

Бюджетний кодекс (ст. 55), в свою чергу, також створює інституційне підґрунтя для

фінансування соціальної сфери, роблячи захищеними окремі статті соціальних видатків, що стосуються оплати праці працівників бюджетних установ з нарахуваннями; трансфертів населенню, трансфертів місцевим бюджетам; ліквідації заборгованості, що виникла в попередні роки, із заробітної плати працівникам бюджетних установ, за роботи, виконані на замовлення держави, по трансфертах населенню та місцевим бюджетам; охорони праці в галузях з особливо небезпечними умовами праці.

Основним інструментом планування фінансового забезпечення соціальної сфери України є Державний бюджет. Аналіз системи планування видатків на соціальну сферу в Державному бюджеті 2009 р. показує, що їй притаманне домінування екстенсивного збільшення асигнувань на соціальні видатки без здійснення системних змін щодо підвищення ефективності цих видатків та перебудови системи соціального захисту в країні. За таких умов зростання соціальних видатків містить у собі потужний інфляційний потенціал.

Фінансові зобов'язання держави у соціальній сфері також певною мірою визначаються міжнародною правовою базою, зокрема – Загальною декларацією прав людини (1948 р.), Міжнародним пактом про економічні, соціальні і культурні права (1966 р.), Конвенцією міжнародної організації праці (МОП) про соціальний захист (1952 р.), Європейською соціальною хартією (1961 р., переглянута у 1996 р.), Конвенцією МОП № 117 “Про основні цілі і нормативи соціальної політики”, іншими документами, ратифікованими Україною. Так, підписуючи Декларацію тисячоліття на Саміті ООН у вересні 2000 р., Україна взяла на себе зобов'язання досягнення Цілей Тисячоліття в галузі соціального розвитку на період до 2015 року [2]. Задля досягнення визначених цілей та бажаного рівня розвитку, необхідно проводити таку економічну політику, яка повинна покращити достаток усього народу України.

Однак з позицій управління довгостро-

ковим розвитком національної економіки можна стверджувати, що сьогодні відсутня соціальна доктрина розвитку України, яка містила би довгострокове визначення місця та завдань соціальної політики в українському суспільстві. Хоча Конституція України визначає країну як соціальну державу (ст. 1), проте реформи в основному орієнтуються на трансформацію економічних інститутів, в той час як цілям соціального розвитку, підвищенню рівня і якості життя громадян належна увага не приділялася.

Якою ж повинна бути оптимальна модель фінансування соціальних виплат, котра дозволяла б забезпечити гідне життя громадянам? Іноземний досвід свідчить, що в розвинутих країнах світу системи соціальних виплат фінансуються за рахунок таких основних джерел надходжень: відрахувань на соціальне забезпечення, що здійснюються як роботодавцями, так і працівниками; податків, які можуть становити або частину загальних державних доходів, або податки, що резервуються для спеціальних цілей; інвестиційних доходів; приватних інвестицій та страхових премій. Однак більшість соціальних виплат фінансуються з кількох джерел одночасно (табл. 2).

Окрім покриття прямих фінансових витрат на регулярній основі, уряди багатьох країн можуть нести й опосередковані витрати чи відповідати за потенційні витрати. Часто уряди не в змозі фінансувати витрати на соціальні виплати і можуть також прямо зобов'язати приватні агентства фінансувати соціальні виплати, або можуть залишити це на розгляд приватної ініціативи. Зазвичай приватне забезпечення соціальних виплат, на обов'язковій чи на добровільній основі, вважається зручним засобом зниження державних витрат.

Зобов'язання уряду можуть бути виражені у прямій та опосередкованій формах. Про прямі зобов'язання йдеться тоді, коли в законодавстві про соціальне забезпечення передбачається, що уряд покриває будь-який дефіцит системи. Гарантійні виплати такого

Таблиця 2

Поточний розмір внесків в національні системи соціальних виплат

(за даними на 2007 р.)*

Країни	Загальна ставка внеску (у % від загального доходу, що підлягає страхуванню)	Частка роботодавця (%)	Частка працівника (%)	Внесок уряду
Франція	14,75	8,2	6,55	Субсидії
Бельгія	16,36	8,86	7,5	Щорічні субсидії
Люксембург	24	8	8	8% від доходу, що підлягає страхуванню
Італія	32,7	23,81	8,89	Виплати соціальної допомоги
Німеччина	19,5	9,75	9,75	Часткова компенсація соціальних витрат
Габон	7,5	5	2,5	Відсутній
Польща	32,52 (включаючи інвалідність)	16,26	16,26	Кошти для гарантованих мінімальних виплат
Пакистан	5	5	відсутня	Субсидії за необхідністю
Тринідад і Тобаго	8,4	5,6	2,8	Повна вартість виплат з соціальної допомоги
США	12,4	6,2	6,2	Вартість спеціальних виплат та грошових виплат на основі перевірки нужденності
Республіка Корея	9	4,5	4,5	Часткове покриття адміністративних витрат

*Складено на основі [5].

типу існують в деяких країнах як Західної, так і Центральної та Східної Європи (наприклад, в Болгарії). Про прямі зобов'язання уряду мова йде і тоді, коли держава гарантує мінімальний рівень виплат, тобто доплату будь-якому одержувачу виплати, який відповідає визначеним вимогам.

Про опосередковані гарантії уряду йдеться тоді, коли – завдяки суспільному політичному тиску – уряд змушений допомагати тим приватним програмам та схемам соціальних виплат, які не можуть виконати свої зобов'язання.

Таким чином, за допомогою прямих та опосередкованих фінансових гарантій уряди забезпечують перестраховування ризиків державних і приватних систем соціальних виплат, навіть якщо вони не здійснюють прямого фінансування. Уряди залишаються

кінцевими гарантами національних систем соціальних виплат і, відповідно, повинні здійснювати контролюючу функцію.

Суттєвою проблемою залишається раціональне використання коштів, що спрямовуються на соціальні потреби. Механічне збільшення ресурсного забезпечення соціальної сфери, по суті, підмінило собою зміни, які мали б відбуватися, насамперед, в її організації, технологіях забезпечення реалізації соціальних потреб, дозволили б збільшити соціальну віддачу ресурсів, що спрямовуються на ці цілі. Концентрація соціальної політики в останні роки на поточній підтримці найбільш вразливих прошарків та соціально вразливих груп населення відбувалася за відсутності консолідованої національної стратегії в галузі соціальної політики, яка забезпечувала б формування гармонійних

відносин між різними соціальними прошарками, розбудову національного соціального капіталу.

Відповідно до вищезазначеного, стратегічними орієнтирами політики держави, спрямованої на реформування фінансового забезпечення реалізації інструментарію соціальної політики в Україні, мають бути:

1. Поступове підвищення частки заробітної плати в структурі собівартості продукції.

2. Сприяння легалізації "тіньових" заробітних плат (що наразі, за експертними оцінками, становлять до 30% в сукупній оплаті праці).

3. Поступове зменшення частки прямого державного фінансування соціальних потреб та підвищення частки фінансування з боку населення на основі збільшення коштів, що надходять до домогосподарства у вигляді заробітної плати, пенсій і різних видів соціальної допомоги.

4. Радикальне підвищення якості й ефективності надання послуг соціальної сфери шляхом диверсифікації постачальників послуг соціальної сфери та удосконалення механізмів розміщення і реалізації замовлень на надання послуг.

5. Реформування системи надання соціальних пільг, для чого необхідно:

– впровадити, з метою підвищення якості й удосконалення порядку надання пільг, уніфіковані підходи до визначення розміру видатків державного бюджету на відшкодування витрат суб'єктам, котрі надають послуги. Слід створити інтегровану базу даних про кількість та склад осіб, які мають право на пільги, та вартість послуг, які повинні їм надаватися;

– перейти від категоріального принципу надання пільг до адресного, створити механізм адресного надання пільг конкретній особі;

– впровадити, з метою поліпшення бюджетування, розрахунку розмірів відшкодування надавачам пільг та усунення зловживань, облік наданих соціальних пільг згідно з єдиним реєстром пільговиків у межах держави;

– здійснити упорядкування класифікації соціальних пільг (зокрема, за принциповими ознаками отримувачів, способом та формою надання пільги тощо);

– забезпечити жорсткий формалізований зв'язок між соціальними пільгами, що надаються, та джерелами і механізмами відшкодування їх вартості надавачам;

– обґрунтувати, з метою підвищення адресності пільг та уникнення можливості зловживань, застосування критерію граничного душевого доходу домогосподарства при встановленні права на отримання пільги, здійснити заходи щодо усунення від користування пільгами членів сім'ї пільговика, які не мають на це права тощо;

– розпочати поетапне запровадження системи надання пільг у готівковій формі за добровільним вибором громадян, які мають відповідне право.

6. Впровадження запропонованої Міжнародною організацією праці моделі розрахунку соціального бюджету, яка дозволяє розраховувати та прогнозувати соціальні витрати на основі макроекономічних показників, демографічних прогнозів і соціальних нормативів на відповідний рік, балансувати їх з джерелами фінансування, здійснювати довгострокове прогнозування. Використання моделі соціального бюджету як інструменту управління державними соціальними гарантіями дасть змогу вести облік соціальних видатків, удосконалювати їх структуру з урахуванням стратегічних завдань соціального розвитку, забезпечувати ефективну взаємодію центрального, регіонального та місцевих бюджетів у розвитку соціальної сфери.

7. Визначення поняття "соціальний стандарт" шляхом внесення відповідних змін до Закону України "Про державні соціальні гарантії та соціальні стандарти" (в існуючому Законі визначені не соціальні стандарти, а соціальні мінімуми, які, до того ж, є заниженими).

8. Використовувати змішану модель фінансування соціальної сфери, через делегування функцій з соціального забезпечення приватним інститутам за умов збережен-

ня часткового державного фінансування; розвиток корпоративних та комбінованих приватно-державних соціальних програм.

8. В контексті виконання Закону України “Про державні соціальні гарантії та соціальні стандарти” вдосконалення нормативних положень застосування головного соціального стандарту – прожиткового мінімуму. Незважаючи на положення Закону “Про прожитковий мінімум”, яким визначається, що прожитковий мінімум застосовується для “встановлення розмірів мінімальної заробітної плати та мінімальної пенсії за віком, визначення розмірів соціальної допомоги, допомоги сім’ям з дітьми, допомоги по безробіттю, а також стипендій та інших соціальних виплат відповідно до вимог Конституції України та законів України”, на практиці розмір цих виплат і досі не сягає рівня прожиткового мінімуму.

Особливо важливою складовою серед вищеперахованих напрямків удосконалення фінансового забезпечення розвитку соціальної сфери економіки України є використання при плануванні потреби фінансових ресурсів моделі соціального бюджету.

Модель соціального бюджету характеризується великою кількістю напрямків прогнозування, тому деталізовані прогнозні розрахунки дозволяють охопити більшу кількість соціальних показників. Прогноз виконується більш ніж за 100 показниками. До основних показників соціального бюджету відносяться витрати на освіту, охорону здоров’я, соціальний захист та соціальне забезпечення, а також витрати та доходи цільових соціальних фондів. Значної уваги заслуговує напрямок прогнозування витрат на соціальний захист та соціальне забезпечення, який містить: виплати щорічної разової допомоги ветеранам війни та праці, довічних державних стипендій, державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім’ям, допомогу сім’ям з дітьми, державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам, інші види соціальної допомоги, утримання закладів соціального захисту, виплати житлових субсидій, витрати,

пов’язані з соціальним захистом громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, витрати на інші заклади та заходи в галузі соціальної політики.

До принципів моделі соціального бюджету віднесено наступні: принцип адекватності (який передбачає, що методи розробки прогнозів розраховані, на виявлення та кількісне вимірювання стійких закономірностей і взаємозв’язків у розвитку досліджуваної сфери); принцип альтернативності (який передбачає розвиток досліджуваної сфери загалом та її окремих ланок за різними траєкторіями, за умов різних взаємозв’язків і структурних співвідношень); принцип варіативності (який передбачає розробку декількох прогнозів, відповідно до особливостей інформаційної та нормативної бази даних, згідно з поставленими цілями і варіантами розвитку середовища); принцип безперервності (який передбачає коригування прогнозу в міру надходження нових даних по прогнозних показниках моделі чи внаслідок зміни зовнішніх факторів) та принцип системності (відповідно до якого модель розглядається, з одного боку, як цілісний об’єкт, а з іншого, як сукупність конкретних елементів: модулів, підмодулів).

У моделі використовуються методи актуарних розрахунків, кількісного аналізу, узагальнення, екстраполяції, моделювання та метод імітації. Модель дозволяє імітувати наслідки демографічних і економічних процесів, а також зміни у законодавстві, що стосуються сфери соціального забезпечення та структури бюджетних витрат на соціальний захист і соціальне забезпечення. Вона дозволяє оцінювати наслідки вжитих і запланованих заходів соціального сектора. Зокрема, модель дає можливість стежити за тим, як прийняті рішення щодо соціального забезпечення впливатимуть на видатки та можливості фінансування у майбутньому, і які зміни в існуючій системі дозволять покращити фінансовий стан соціальної системи. Вона імітує доходи і видатки різних систем соціального захисту шляхом застосування математичних розрахунків.

Використання економіко-математичних методів в моделі дозволяє побудувати адаптовану до умов ринкових перетворень державну систему стратегічного прогнозування, яка поєднує в собі механізми прогнозування економічного і соціального розвитку країни. Економіко-математичний метод дає можливість моделювати варіанти розвитку соціальних ситуацій, прогнозувати тенденції їх розвитку, враховувати всі можливі наслідки здійснених заходів для тієї чи іншої підсистеми соціальної сфери та для суспільства загалом.

Незважаючи на спільність, системи мають свої специфічні риси й закономірності. Особливо суттєві відмінності властиві соціальним системам, оскільки невід'ємним елементом тут є людина або групи людей, які беруть активну участь у їх формуванні, впливають на характер зв'язків і стосунків, на їх функціонування та розвиток.

Опис або визначення стану соціальної системи проводиться за допомогою соціальної діагностики, яка використовується при будь-якому аналітичному дослідженні функціонування цих систем. До неї належать: збір та аналіз статистичних даних, спостереження, вивчення документів, такі методи як опитування, соціометрія. Вказані методи можуть використовуватись не тільки для аналізу соціальних, а й економічних та політичних систем.

При моделюванні фінансового забезпечення соціальної системи велике значення має її якісний аналіз, який передує кількісному моделюванню та є доповненням до якісного підходу. Але не слід вважати, що розриви між якісними та кількісними дослідженнями є принциповими. Якісний опис системи та її еволюції у часі передбачає визначення кількості або величини, сили або інтенсивності релевантних характеристик. Це є першим кроком до кількісного опису. Поєднання якісного та кількісного аспектів робить можливим взаємодію між обома формами, що призводять до взаємного покращення й посилення аргументації в процесі моделювання. Така форма взаємодії

якісного та кількісного дослідження є замкнутою процедурою (петля зворотного зв'язку). Вона складається з наступних етапів [6]:

1. Якісне дослідження соціального сектору веде до вибору релевантних ключових змінних і до ідентифікації параметрів, мотивацій та майбутніх дій соціальних одиниць;
2. Моделювання веде до кількісних змін для всіх змінних та параметрів. Наприкінці динаміка системи повинна бути описана кількісно в термінах диференційних рівнянь;
3. Після ґрадування параметрів трендів та вибору початкових умов можуть бути змодельовані різні сценарії, а результати порівняні з реальними даними;
4. Оцінка веде або до доказу вірного моделювання, або потребує корекції;
5. На даному етапі вступає в дію петля зворотного зв'язку. Корекція може складатися з рекалібровки параметрів трендів. Іншими словами, може бути необхідним введення додаткових або альтернативних термінів, чи нових змінних. Нова модель повинна бути порівняна з емпіричними випадками, до того як останні упроваджуються до сценарного різноманіття;
6. Процес випробувань та помилок веде як до удосконалення кількісної моделі, так і до зростання точності якісного аналізу. Обидва процеси є результатом дій петлі зворотного зв'язку.

Соціальна система є сукупністю соціальних стосунків, створених внаслідок спільної діяльності людей, соціальних груп. Саме вона разом з економічною системою визначає цілі матеріального і духовного виробництва, суспільної політики, формує принципи і методи їх організації.

Таким чином, кожна ланка, яка характеризує рівень управління соціальними системами, складається з керованої й керуючої підсистем, що перебувають у взаємному зв'язку й залежності. Вони є органічною частиною структури економіки і водночас – основними ланками всього промислово-економічного комплексу, що визначають економічну структуру сучасного суспільства.

Кожна соціальна система самокерована. Разом з тим, у процесі управління вона знає зовнішніх впливів. Зовнішні й внутрішні впливи в будь-якій системі тісно пов'язані між собою й обумовлюють один одного: чим більш значимий один, тим менший другий.

Підсумовуючи вищезазначене, приходи-мо до таких висновків і узагальнень.

1. Використання вищезазначених осно-вних положень загальної теорії систем до-зволяє представити модель соціального бюджету як соціально-економічну систему, за допомогою якої можливим є прогнозу-вання соціальних показників. Дана система має свої елементи, що об'єднані загальними властивостями та зв'язками. Модель побу-дована за відповідними принципами, вико-нує конкретні функції та має свої певні цілі, суб'єкти та об'єкти.

2. Впровадження в практику моделі со-ціального бюджету дозволить впорядкувати систему планування видатків соціальної сфе-ри, гарантувати розподіл ресурсів на соціаль-ний захист відповідно до визначених пріоритетів, розробити прогноз соціальних витрат на базі макроекономічних і демографічних показників, соціальних норм і нормативів. Крім того, щорічний розрахунок соціального бюджету дасть змогу запровадити в бюджет-ну практику такий механізм, який не тільки забезпечить планування соціальної політи-ки, а й допоможе економічно обґрунтувати розрахункові показники видаткової частини державного та місцевих бюджетів при фор-муванні зведеного бюджету держави.

3. Для підтримки соціального вектору стратегічного розвитку економіки України необхідно активізувати реалізацію завдань Концепції реформування системи соціаль-них послуг [7]; розробити законопроект щодо внесення змін до Закону України "Про соціальні послуги" в частині визначення ме-ханізму державного регулювання діяльності у сфері соціальних послуг, залучення до їх надання неприбуткових організацій; визна-чити перелік, обсяг та види соціальних пос-луг, що гарантовані державою особам, які пе-

ребувають у складних життєвих обставинах, на безоплатній основі, та категорії громадян, які мають право на їх отримання; установи-ти порядок розроблення та затвердження державних мінімальних стандартів якості соціальних послуг; розробити методологію визначення потреб у соціальних послугах та планування їх надання для адміністративно-територіальних одиниць.

Література

1. Давидюк О. О. *Світовий досвід фінансу-вання соціальних виплат. Центр перспективних соціальних досліджень Міністерств праці та со-ціальної політики. Електронний ресурс. Режим доступу. www.cpsr.org.ua*

2. Аналітична записки відділу економічної та соціальної стратегії Міністерства економіки України. *Щодо стратегічних засад формування ефективної моделі соціальної політики в Україні. Електронний ресурс. Режим доступу: www.niss.gov.ua/Monitor/Monitor_5/form_model.htm*

3. Закон України "Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії" із змінами і доповненнями внесеними згідно із Зако-ном № 107-VI (107-17) від 28.12.2007// *Відомості Верховної Ради України. – 2008. – № 5–6. – С. 78.*

4. Декларація ООН Цілі тисячоліття на пе-ріод до 2015 року. Електронний ресурс. Режим доступу: www.undp.org.ua

5. *The Social Protection In The World/ [http:// europa.en.int](http://europa.en.int)*

6. Болюбах В. В. *Модель соціального бюдже-ту як система та інструмент прогнозування та оцінювання соціальних процесів. Електронний ресурс. Режим доступу: www.cpsr.org.ua*

7. *Розпорядження КМУ від 30 липня 2008 р. N 052-р "Про затвердження плану дій з реалізації Концепції реформування системи соціальних по-слуг на період до 2012 року".*